

SZAKSZERVEZETI KÖNYVTÁRAK AZ IPARI TANULÓKÉRT

I. Egy nagyüzem ipari tanulóinak olvasási kultúrája

Az elmúlt évben megvizsgáltuk az Ikarus Karosszéria- és Járműgyár ipari tanulóinak érdeklődési körét, olvasmányait, szabad idő felhasználását. A vizsgáldást azért tartottuk fontosnak, mert az ipari tanulók közül mindössze 20,3% járt az üzem szakszervezeti könyvtárába, s ezzel az eredménnyel korántsem voltunk megelégedve.

Az 1967/68-as tanévben az Ikarus Gyárnak 505 ipari tanulója volt. Ebből 40,6%-nak, 205 tanulónak (97 első-, 77 második-, 31 harmadéves) olvasási körülményeit vizsgáltuk meg úgy, hogy igyekeztünk minden évfolyamból és szakmából arányosan kiválasztani a vizsgálandó csoportokat. A felmérés kérdőíves módszerrel történt.

Szabad idő, érdeklődési kör, szórakozás

Egy ipari tanuló szabad ideje hetente átlag 60 óra. A szabad idő eltöltését a *napi utazás* ideje alapján meghatározza. A gyár Mátyásföldön működik, a tanulók több mint 60%-a Budapesten lakik, nagy részük szülőknél, 40%-uk vidéken él. A napi utazási idő lakástól a gyárig és vissza igen széles skálán mozog: 10 perctől 7 (!) óráig. A tanulóknak majdnem a fele 10 perctől 1 óráig terjedő időt tölt utazással. Magas (33) azoknak a száma, akik 3 óránál többet utaznak; egy tanuló pedig 7 órát, egy másik tanuló 6 órát utazik. Mondhatjuk, *szabad idejük nagy részét utazással töltik el*, ami megmutatkozik mind tanulmányi eredményeikben, mind érdeklődési körük szűk voltában. Sajnos, ez az a réteg, amelyből — felnőtként — az ingázók népes tábora kerül ki, s amely a legnehezebben hozzáférhető a népművelés számára már most is.

A szabad idő eltöltésében a *televízió* fontos szerepet játszik: csak 11 gyerek nem néz televíziót, a legtöbb gyerek (59) heti 5—15 órát tölt a képernyő előtt, 26 tanuló 16—20 órát, míg ennél többet mindössze 9. Nekik szinte ez az egyetlen szórakozásuk; tanulmányi átlaguk 2-es vagy elégtelen, közülük hét vidéki. Jellemző egyébként, hogy a végletes válaszok általában a kettős tanulókat jellemezték. Akár sportról, akár táncról vagy baráti társasággal együtt töltött időről volt szó, ők adták meg a legmagasabb óraszámokat. Ez azt mutatja, hogy érdeklődési körük szűk, illetve csak egy irányban mozog. Mint ahogy például egy tanuló így válaszolt: „36 órát sportolok, és semmi más

Az Ikarus-gyár szakszervezeti könyvtárának felnőtt részlege (Jánosi Ferenc felv.)

nem érdekel." A többség egységesen 6—10 órában jelölte meg a hetenként egy-egy szórakozási formával eltöltött idejét.

A szabad idő felhasználás kérdésehez tartozik az is, mennyi időt töltenek el a tanulók moziban, színházban. Közismert, hogy ez a réteg igen szívesen jár *moziba*, s ez most is megmutatkozott. A tanulók 64,3%-a (132) hetente egy-két alkalommal megy moziba. Szinte hihetetlen nagy azok száma (17 tanuló), akik egy hónapban több mint 15-ször (vagyis hetente négyszer!) néznek filmet. Természetes, hogy másra nem igen jut idejük. Ebből arra is következtetni lehet, hogy nekik szinte mindegy, mit játszanak, csak moziban lehessenek.

Érdekes összehasonlítani, hogyan alakult a színházba járások száma egy év alatt. Csoportosan 93 tanuló (45,3%), egyénileg 137 tanuló (66,8%) járt színházba, míg 46 tanuló (22,4%) egyáltalán nem volt.

Könyvtári tagság, olvasás, saját könyvtár

A tanulók könyvtári tagságát vizsgálva kiderült, hogy a 205 tanulóból 83 könyvtári tag (40%). Közülük több mint kétszer annyian járnak a Szabó Ervin könyvtárba és más, lakóhelyi könyvtárakba, mint az üzem területén kívül működő gyári szak-szervezeti könyvtárba.

1. táblázat

Melyik könyvtárba jár	I. éves	II. éves	III. éves	Összesen
FSZEK	25	9	3	37
Ikarus szak-szervezeti könyvtár	10	6	9	25
Járási, községi könyvtár	8	9	1	18
Egyéb könyvtár	2	1	—	3
Összesen	45	25	13	83
Nem könyvtári tag	54	53	16	123

Megjegyezzük, hogy egy elsőéves tanuló két helyen is könyvtártag, ezért 206 a táblázat végösszege.

Az évfolyamok közül leginkább az elsőévesek járnak könyvtárba (46,3%). A másodévesek aránya 32,4%, míg a III. éveseké 41,9%. Ezen az arányon jobb propagandával változtatni lehetne és kell is. A tapasztalat azt mutatja, ha valaki nem olvas ipari tanuló korában, mint szakmunkás nehezen talál el a könyvtárba. *Ebben a korban adódik az utolsó lehetőség* arra, hogy nagyobb rétegeket nyerjünk meg a könyv szeretetének.

Érdekesen egészíti ki ezt a kérdést az is, hogy vásárolnak-e maguk könyveket, van-e és mekkora saját könyvtáruk. Hiszen elképzelhető, hogy valaki azért nem könyvtári tag, mert otthon nagyobb könyvvállománnyal rendelkezik, vagy azokat a könyveket, melyeket el akar olvasni, megvásárolja.

Rendszeresen vásárol könyvet 21 fő (10%), ebből 12 elsőéves; alkalmanként 154 tanuló (75%), és nem vásárol könyvet 30 gyerek (15%). Ehhez a kérdéscsoporthoz tartozik az is, hány saját könyve van, illetve a családban hány könyvet talál. A tanulók közül mindössze 8-nak nincs saját könyve, 13-nak családjában sincs házi könyvtár, az utóbbiak közül három családban sem a tanulónak, sem a családnak nincs saját könyve.

A tanulók 88,8%-ának 100 kötet alatti a könyvtára, 10—15 kötet könyve 109 gyereknek, 50—100 kötete 56-nak, 100—200 kötete 14-nek és 200-nál több saját könyve 8 tanulónak van.

Megvizsgáltuk azt is, mennyire befolyásolja a könyvvásárlást egyrészt a család, másrészt a könyvtári tagság. Mint ahogy várható volt, *a rendszeresen vásárlók 50%-a könyvtári tag*, 50 kötetnél több saját könyvvel rendelkezik, s a családi könyvtár 100—200 kötet körül mozog. A család könyvvállománya némileg más, mint a gyermeké. Nagyobb a 100 kötet feletti házikönyvtárak száma, s négy családnak 500 kötetesnél nagyobb könyvtára van. Egy kitűnő tanulónak kb. 200 kötet könyve van, családjának kb. 800 kötet.

Ismét beigazolódtott tehát az, hogy a valaki olvas, az saját könyvet is akar; a rendszeres olvasás, a könyvtári tagság pedig rendszeres könyvvásárlásra nevel. A falu és a város közötti különbség, sajnos, létezik ebben a viszonylatban is. *Azoknak a családoknak illetve tanulóknak, akiknek egyáltalán nincs könyvük, mintegy 90%-a vidéken él.*

Olvasmányok

Mindössze két elsőéves tanuló akadt, mindkettő elégtelen rendű, aki teljes érdeklenséget árult el az olvasás iránt, akit sem a szépirodalmi, sem másféle könyvek nem érdekelnek, s legfeljebb csak a kötelező irodalmat olvassa. A többi ipari tanuló több műfaj iránt is érdeklődik, ezért jobbnak láttuk, ha százalékos megoszlásban fejezzük ki érdeklődésüket. (A gyerekek számát, 205-öt vettük 100%-nak.)

A tanulók érdeklődése a különböző műfajú könyvek iránt százalékos megoszlásban:

műszaki könyvek	32,4	bűnügyi	71,7
útleírás	53,6	történelmi	35,1
kalandos könyvek	75,1	szerelmes témájú könyvek	40,4

Az „egyéb” rovatban a sport vezet 14,1%-kal. Fantasztikus irodalmat 3 gyerek szeret, verseket 2, képzőművészetet, természettudományos műveket, életrajzot, állatregényt 1—1 tanuló.

Mint ahogy várható volt, a népszerűségben elsöprő többséggel a kalandos, bűnügyi témájú könyvek vezetnek. Magyarázható ez a korosztály érdeklődési körével, de azzal is, hogy a televízióban, rádióban „a felnőtt társadalomban” is nagy tért hódított ez a műfaj. Igen kevesen jelöltek más témájú könyvet az „egyéb” témájú könyvek csoportjából. Bizonyos például, hogy a fantasztikus irodalmat többen szeretik, mint hárman, s ugyancsak ez mondható el a satirikus, vidám könyvekről és az állatregényekről is. Ez egyben példa arra is, mennyire irányítható a válaszadás, mert ha a kérdőívünkön szerepeltek volna ezek a lehetőségek, más lett volna a válaszok aránya is. Mivel ebben az esetben a kérdőíves módszer nem látszott teljesen megbízhatónak, megnéztük a könyvtári kölcsönzések műfaji megoszlását is. A három hónapon keresztül folytatott statisztikai figyelés az addig beiratkozott 85 ipari tanulóra terjedt ki. Közülük 53 (62,3%) kölcsönzött 466 kötet könyvet, tehát egy olvasóra 8,7 kötet könyv jutott. A kölcsönzött könyvek műfaji megoszlása:

2. táblázat

	kötet	%
Felnőtt szépirodalom	225	48,3
Ifjúsági irodalom	125	26,8
Útleírás	26	5,5
Társadalomtudományok	35	7,4
Műszaki tudományok	27	5,8
Természettudományok	11	2,3
Művészetek	14	3,1
Egyéb ismeretterjesztő könyv	3	0,8

Ha kiemeljük — mint ahogy érdemes — mind a felnőtt, mind az ifjúsági irodalomból a *kalandos történeteket*, azt találjuk, hogy *minden negyedik kölcsönzött könyv ebbe a csoportba tartozik*.

Az olvasott könyvek százalékos megoszlása jónak mondható. Meglepően magas a társadalomtudományok százalékos aránya, ami azzal is magyarázható, hogy nagyon kedveltek a statisztika jóvoltából a társadalomtudományi művek közé sorolt bűnügyi könyvek, pl. Pintér István: A század nevezetes bűnügyei, vagy Prodóhl: Hírhedt bűnügyek...-je. Egyébként kevés a kimondottan történelmi, politikai vonatkozású könyv az ipari tanulók kezében. A kérdőív szerint a tanulók 22,4%-át érdeklik műszaki könyvek, míg a kölcsönzött kötetek között csak 5,8% (+ 2,3% természettudományos) szerepel. A művészeti könyvek többsége a filmművészet köréből való, tehát nem a „klasszikus” művészeti ágak közül.

Kik a legkedvesebb írók? A tanulók három nevet jelölhettek meg, ennek alapján alakult a következő sorrend: Rejtő Jenő 117, Jókai Mór 50, Jules Verne 40, Berkési András 23, Karl May 18.

A további sorrend: Cooper, Dékány András, Gárdonyi Géza, A. Dumas, Móricz Zsigmond, Móra Ferenc. Nincs kedvenc írója: 10 tanulónak (4,8%).

Amint a közölt adatokból is kitűnik, a tanulók 57%-ának Rejtő Jenő a kedvence, s a többi író is a kalandos, cselekményesebb művek szerzői közé tartozik. Életkori sajátosság ez; viszont annál inkább elgondolkoztató, hogy nemcsak a 15, hanem a 18 évesek is ugyanazt írják. *Semmi fejlődést nem látunk a három évfolyam között, hiszen például Hemingway (hét szavazattal) ugyanannyiszor szerepel az első-, mint a har-*

madévesek között. De elmondható ez Zoláról, Thomas Mannról, Dosztojevszkijról stb. is. Meglepő volt számunkra, hogy csak egyszer említették Burroughs, C. Doyle, Szilvási Lajos nevét. Hiszen műveik — mint ahogy a következők bizonyítani fogják, és a kölcsönző könyvtáros is tapasztalja — keresettek és olvasottak. Egy-két meglepő név is akadt a felsorolásban, például Zilahy Lajos, Cronin, Herczeg Ferenc, Szabó Dezső. Azt a tanulót, aki Szabó Dezsőt írta, megkérdeztük, miért szereti, vagy honnan ismeri az író. Az első éves fiú az Életeim-et nevezte meg, s ahogy mondta, „szép magyarsága” tetszett meg neki. Jókai és Verne — Rejtőn kívül — még mindig tekintélyes helyet foglal el a tizenévesek olvasmányában. A kérdés csak az, hányan jutnak el a modern irodalomig és hányan maradnak meg a jelenlegi szinten.

A költők sorrendje:

Arany János	13	József Attila	2
Petőfi Sándor	11	Juhász Gyula	2
Ady Endre	6	Villon, Fr.	2

Az a gyanúnk, hogy esetleg mások nem jutottak a tanulók eszébe, és ezért neveztek meg Petőfit és Aranyt: hiszen a kedves olvasmányok között egyiknek a művei sem szerepelnek, s a kedvenc műfajok között is csak ketten említették a verseket.

A legkedvesebb olvasmányok között a korosztályra jellemzően elsősorú főlényel vezetnek az izgalmas, romantikus könyvek:

Karl, May: Winnetou	18
Karl, May: Az ezüst tó kincse	16
Rejtő Jenő: Piszkos Fred	15
Gárdonyi Géza: Egri csillagok	14
Burroughs: Tarzan	10

esetben. Szerepel a felsorolásban: Berkesi, Jókai, Cooper, no meg Rejtő összes műve, az olyan klasszikus ifjúsági regények, mint a „A Pál utcai fiúk” és a „Légy jó mindhalálig”, s népszerűek Fekete István állatregényei is. Négy gyereknek Zilahy Lajos: Két fogoly c. regénye a kedvenc olvasmánya.

Azon könyvek között, amelyekről hallottak, de amelyeket nem olvastak el, és a közeljövőben szeretnének elolvasni, ismét megtaláljuk az összes Rejtő- és Tarzan könyveket (31 illetve 30 gyerek esetében), valamint Coopert, Vernét stb.

Milyen könyvek azok, amelyek túlmutatnak ezen a színvonalon? A szépirodalomból Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés-e, Hochhuth: Helytartó-ja. Az elolvasandó könyvek listájára az alábbi *szakkönyvek* kerültek: Ezerester könyv (II. éves), Készítsünk zsebrádiót (I. éves), Rádióamatőrök zsebkönyve (I. és II. éves), Horváth: A gépköcsi regénye (I. éves), Postagalamb tenyésztés (II. éves), Galambász szakkönyv (II. éves), Battaglia: A második világháború története (I. éves), A nürnbergi per (I. éves). Sajnos, ennyi az egész, a 205 közül csak kilencen szeretnének nem szépirodalmi jellegű könyvet elolvasni, viszont több tanuló olyan ponyvákat, mint „A gyilkos múmia”, „A Nevada szelleme” stb. Érdekes, hogy közöttük mindössze két másodéves volt, a többi (12) elsőéves és nagyrészt vidéki.

26 tanulónak (12,6%) nincs kedves könyve, közülük kettő négyesrendű, tíz hármas, három kettes, tíz elégtelen rendű; 70 tanulónak nincs olvasási terve (34,1%). Egy elsőéves és még négy tanuló ezt így indokolja: „Nincs, mert érdeklődésem szerteágazó, minden érdekel.” Mások csak a területet jelölik meg, pl. így: „A kalandos irodalom belül nem válogatok.” Ez persze igen tág fogalom, s az egyik a ponyvát érti rajta, hiszen kedves könyve „A múmia bosszúja”. Van, aki csak az útleírásokat szereti.

A tanulmányi eredmény alapján nem lehet kategorizálni az olvasmányokat és a tanulókat: egy elégséges rendűnek kedvenc írója Jack London, kedvenc könyve a „Pisztrángok és nagy halak”, és kb. 100 saját könyve van. A másik, bár közepes rendű, csak a tv iránt érdeklődik, 25 órát tölt hetente a képernyő előtt, de nincs kedves könyve, írója.

Tanulságok

Az elmondottakból megállapítható, hogy az Ikarusban dolgozó ipari tanulók többségének olvasási kultúrája nem kielégítő. Hangsúlyozni szeretnénk: nem az a baj, hogy 15 évesen kalandos történetek érdeklik őket, mert ha mást állítottak volna, jobban kételkednénk őszinteségükben. Az az aggasztó, hogy 17 évesen is *ezen a fokon maradnak, sőt igényeik színvonala még hanyatlík is.* (Kivételek természetesen akadnak.) Elgondolkoztató például, hogy a legkedvesebb írók között Hemingway-t heten nevezték meg, de csak egy (!) tanuló kedvenc könyve az „Öreg halász és a tenger”, és senki sem akar tőle elolvasni művet — kérdéses tehát, a hét közül ki ismeri és szereti igazán az író.

Mentséget lehet felhozni. Például azt, hogy ezek a gyerekek az általános iskolában sem tartoztak általában a jó tanulók közé, és a műszaki dolgok iránt érdeklődnek. Ezt elfogadjuk, de nem tartjuk kielégítő magyarázatnak. Mi lehet az oka annak, hogy az általános iskolában szerzett olvasási készséget (ha alacsony színvonalút is), nem tudják továbbfejleszteni és stagnálás, esetleg visszafejlődés mutatkozik náluk? Ugyancsak kérdés, hogy a magyar nyelv és irodalom tanárai mennyire hívják fel a figyelmet a könyvekre? De kielégítő-e a népművelés, az iskolán kívüli képzés, ezen belül a könyvtár szerepe? (A gyárban levő műszaki könyvtárat az 505 tanuló közül csak egy látogatja. Idegen nekik, mint ahogyan a szakmunkásoknak is az. Ha kölcsönözni akarnak, a szakszervezeti könyvtárat keresik fel.)

Mik a teendők?

A könyvtárban fokozott figyelemmel kell kísérni azt, hogy mit olvasnak, s ahol lehet, irányítani érdeklődési körüket. Jó lenne közösen összeállítani egy ajánló könyvjegyzéket, mely olvasmányos, de értékes irodalmat tartalmazna. Személyes meghívások, plakátok révén hatásosabb propagandát kell kialakítani az ipari tanulók körében, hiszen nagyon fontos kérdés az, hogy a következő évtizedek szakmunkás rétege milyen művelt és a változásokra mennyire fogékony ember lesz. A katonaidő amúgyis nagy választóvonal, s a tapasztalat szerint utána csak azok térnek vissza a könyvtárba, akik előzőleg már rendszeres olvasók voltak. A többieket nehéz megnyerni olvasónak.

Persze a legfontosabb, hogy a szakmunkásképző intézetek mennyire viselik szívükön azt a feladatot, hogy tanulóikból ne csak jó szakmunkások, hanem művelt, olvasni szerető emberek is legyenek. Élesen mutatkozott meg ez a mi vizsgálódásunkban is. Egy-egy osztály viselkedése összefüggött azzal, *milyen volt az oktatójuk*, hiszen a személyes ráhatás sokat számít ebben a korban.

Szomorú volt tapasztalni, hogy a tanulók közül soknak milyen alacsony fokon áll az íráskészsége, helyesírása. Ez — véleményünk szerint — egyenes arányban áll olvasási kultúrájukkal illetve kulturálatlanságukkal. A könyvtár segítséget nyújthatna e téren is, ha megkeresné a kapcsolatot a magyar nyelv- és irodalmat oktató tanárokkal.

E c s ö d i É v a

II. Az első lépések...

— Mi valósult meg azokból az elképzelésekből, tervekből, amelyeket az ipari tanulók körében végzett felmérés tapasztalatai nyomán tűzött maga elé a könyvtár? — kérdeztük *Hoffmann Józsefnét*, az *Ikarus gyár* szakszervezeti könyvtárának vezetőjét.

— Mindenekelőtt igyekeztünk javítani, hatásosabbá tenni a könyvtár propagandáját. Ennek során minden első éves ipari tanulónak nyomtatott meghívót küldtünk *a lakására*. Ez az akció már eddig is eredményesnek bizonyult: minden 100 kiküldött meghívó legalább 25—30 tanulót „hoz” a könyvtárba. Ez nem rossz eredmény, ha figyelembe vesszük, hogy a gyermekek többsége vidéki, a szomszédos községekből járnak be. Erre való tekintettel nem kérünk tőlük szülői jóátallást a beiratkozáskor.

Plakátokkal is elárasztottuk az üzemet és külön gondunk volt arra, hogy az ipari tanulók öltözőjébe is kerüljön belőlük néhány. Az öltöző közelében 1500 kötetes letéti könyvtár felállítását tervezzük, hogy valóban a kezük ügyében legyen a könyv. (A könyvtár az üzemén kívül, a művelődési házban van.)

Ettől a letéti könyvtártól sokat várunk, többek között azt is, hogy a Zalka Máté szakközépiskola diákjait is elérjük általa. Ezek a gyerekek szintén az Ikarusba járnak szakmai gyakorlatra, meg is hívtuk őket könyvtárlátogatásra, el is jöttek, csak éppen nem nagyon olvasnak.

Végül, hogy jobban figyelemmel kísérhessük az ipari tanulók olvasási szokásainak alakulását, és ennek nyomán irányítani tudjuk érdeklődésüket, minden tanuló törzslapjában ellenőrző lapot helyeztünk el, amelyre feljegyezzük olvasmányaikat.

A Magyar Optikai Műveknél

Megduplázódott — 56-ról 115-re emelkedett — egy év alatt az iparitanuló-olvasók száma a Magyar Optikai Művek szakszervezeti könyvtárában.

Igaz, az olvasás feltételei kedvezőek. 13 000 könyv sorakozik a derűs kényelemmel berendezett könyvtárszoba polcain, s kínál szabad böngészést a látogatónak. Mégis, mi az oka annak, hogy éppen az elmúlt évben következett be a könyvtár népszerűségének ez az örvendetes fokozódása az ipari tanulók körében?

— Ez valóban nem a véletlen műve — mondja *Bánfi Mihályné* könyvtárvezető. — Azt a szervezési akciót, melynek eredményei, úgy látszik, most kezdenek